

ЗМІНИ В ПЕНСІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Пенсійне забезпечення в Україні непрацездатних її громадян було і, на жаль, залишається не на високому рівні, незважаючи на певні зусилля держави підняти економічний добробут осіб, які досягли пенсійного віку або є інвалідами.

В Україні в останні 20 років відбуваються поступові зміни в пенсійному законодавстві. Ще донедавна в Україні питання пенсійного забезпечення регулювались низкою законів, яких налічувалося близько 30, серед яких можна виділити наступні: Закони України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про пенсійне забезпечення», «Про державну службу», «Про дипломатичну службу», «Про Національний банк України», «Про прокуратуру» та багато інших. Усі ці законодавчі акти по різному підходили до визначення розміру пенсії, суб'єктів отримання пенсії (особливо це стосувалося пенсії у зв'язку з втратою годувальника) тощо.

Як справедливо зазначає Л.Г. Ткаченко, така велика кількість законодавчих актів не сприяє прозорості пенсійної системи і ставить під сумнів справедливість диференціації пенсій. Найбільш явною є нерівність, створювана спеціальними пенсійними законами, за якими розмір пенсії у 2-10 разів вище за звичайні пенсії. Надбавки й доплати до пенсій, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів, призначаються за формальними категоріальними ознаками, без огляду на фактичний рівень призначеної пенсії, та лише посилюють нерівність [1, 635].

Зміни в законодавстві пов'язані з різними чинниками, серед яких ті ж причини, як і в багатьох країнах світу: старіння населення; зменшення народжуваності; поступове збільшення дефіциту коштів Пенсійного фонду тощо. В Основних напрямках реформування пенсійного забезпечення в Україні, затвердженому Указом Президента України від 13.04.1998 р., зазначається, що на стан пенсійного забезпечення громадян України негативно впливають:

- демографічні процеси (старіння населення, зменшення працездатного населення), наслідками яких є збільшення

чисельності отримувачів пенсій та зменшення платників страхових внесків;

- зменшення чисельності зайнятого населення;
- несприятливе співвідношення тривалості періоду сплати внесків на пенсійне забезпечення і періоду, протягом якого виплачується пенсія;
- зростання різного роду пільгових і прирівняних до них категорій пенсіонерів. [2, розділ 1].

С. Шубенок вважає, що в країні відбувається старіння населення як «зверху», за рахунок зростання чисельності людей похилого віку, так і «знизу» - через постійне скорочення кількості дітей у результаті зниження народжуваності [3, 22].

Проте, незважаючи на прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» і введенням трирівневої пенсійної системи, ситуація в пенсійному забезпеченні не поліпшилась. В Концепції подальшого проведення пенсійної реформи, затвердженій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.10.2009 р. № 1224-р., відзначається, що до цього часу зберігаються диспропорції у пенсійному забезпеченні, що обумовлені спеціальними пенсійними програмами для деяких категорій громадян, якими встановлено окремі умови пенсійного забезпечення. Зокрема це стосується порядку визначення заробітної плати, з якої обчислюється пенсія працівникам окремих галузей економіки, індексації розмірів їх пенсій на інфляцію та підвищення пенсій у зв'язку із зростанням заробітної плати [4].

Питання зміни концептуальних підходів в частині правового регулювання спеціальних пенсій піднімалось і на парламентських слуханнях «Стан проведення пенсійної реформи та шляхи її вдосконалення», що проходили 16.02.2011 р. Під час парламентських слухань до напрямів вирішення проблем з пенсійного забезпечення було віднесено вдосконалення законодавства щодо реалізації пенсійного забезпечення окремих категорій (призначення спеціальних пенсій) [5, 633].

Дослідники відзначають декілька етапів, в ході яких відбувалося перетворення пенсійної системи України. Так, Л. Шумна визначає два таких періоди. Перший етап проведений у 1991 р., коли було введено формулу диференційованого нарахування пенсій в залежності від рівня прибутків у період трудової діяльності і тривалості трудового стажу. Другий етап пенсійної реформи розпочався з 1 січня 2004 р. і передбачав

кардинальну зміну існуючої системи при одночасному введенні нових накопичувальних принципів [6, 27].

На нашу думку, вищеназвані етапи можна доповнити ще двома. Третій етап пов'язаний зі змінами, які відбулися відповідно до Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», ухваленому Верховною Радою України 8.07.2011 р. Цей Закон, зокрема, запровадив підвищення пенсійного віку для жінок і, таким чином, встановлення єдиного для чоловіків і жінок віку виходу на пенсію [7, ст. 26].

Четвертий етап пов'язаний з прийняттям Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 3.10.2017 р., яким внесено зміни до низки «пенсійних» законів, зокрема, щодо підвищення страхового стажу, необхідного для призначення пенсії і поступове скасування спеціального пенсійного законодавства.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій», прийнятий у жовтні 2017 р., поступово скасовує спеціальне пенсійне забезпечення і тим самим встановлює єдині умови пенсійного забезпечення в Україні [8].

Так, стаття 16 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» встановлює, що пенсійне забезпечення працівників засобів масової інформації здійснюється відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [9, ст. 16].

Та ж сама норма міститься і в статті 21 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», відповідно до якої пенсійне забезпечення посадових осіб місцевого самоврядування здійснюється відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [10, ст. 21].

Стаття 20 Закону України «Про статус народного депутата України» передбачає, що пенсійне забезпечення народних депутатів здійснюється відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [11, ст. 20].

Стаття 40 Закону України «Про дипломатичну службу» встановлює норму, відповідно до якої пенсійне забезпечення працівників дипломатичної служби здійснюється відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [12, ст. 40].

Як бачимо, пенсійне забезпечення працівників засобів масової інформації, посадових осіб місцевого самоврядування, народних депутатів, працівників дипломатичної служби здійснюється відповідно до Закону

України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який є базовим пенсійним законом. Це означає, що нарахування пенсій вищезазначеним категоріям працюючих відбувається на загальних підставах і спеціальне пенсійне забезпечення відходить в історію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ткаченко Л.Г. Кодифікація пенсійного законодавства: передумови та проблеми // Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення. Зб. наук. праць. Матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25-26 квіт. 2013 р.) / за ред. проф. М.І. Іншина, проф. Н.М. Хуторян, доц. В.І. Щербини. – К.: Ніка-Центр, 2013. – 676 с.

2. Основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні: Указ Президента України від 13.04.1998 р. № 291/98 [Електронний режим]. - Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/291/98>

3. Шубенок С. Демографічна ситуація в Україні: стан, головні проблеми та способи їх вирішення // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 4. – С. 20-23.

4. Концепція подальшого проведення пенсійної реформи: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.10.2009 р. № 1224-р [Електронний режим]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1224-2009-%D1%80>

5. Тищенко О.В. Соціальна справедливість як підстава реформування пенсійного забезпечення суддів в Україні / Тенденції розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення. Зб. наук. праць. Матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25-26 квіт. 2013 р.) / за ред. проф. М.І. Іншина, проф. Н.М. Хуторян, доц. В.І. Щербини. – К.: Ніка-Центр, 2013. – 676 с.

6. Шумна Л.П. Пенсійна система України: зміст та правове регулювання // Теоретичні та практичні проблеми трудового та пенсійного права: Збірник матеріалів науково-практичного семінару /За редакцією кандидата юридичних наук, доцента Шумної Л.П. – Чернігів: КП «Видавництво «Чернігівські береги», 2007. – 80 с.

7. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. № 3668-VI: станом на 01.01.2017 р. [Електронний режим]. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій: Закон України від 03.10.2017 р. № 2148- VIII [Електронний режим]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2148-19>

9. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97-ВР: станом на

11.10.2017 р. [Електронний режим]. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80>

10. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 р. № 2493-III: станом на 11.10.2017 р. [Електронний режим]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>

11. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 р. № 2790-XII: станом на 11.10.2017 р. [Електронний режим]. – Режим доступу <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2790-1>

12. Про дипломатичну службу: Закон України від 20.09.2001 р. № 2728-III: станом на 11.10.2017 р. [Електронний режим]. – Режим доступу <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>.